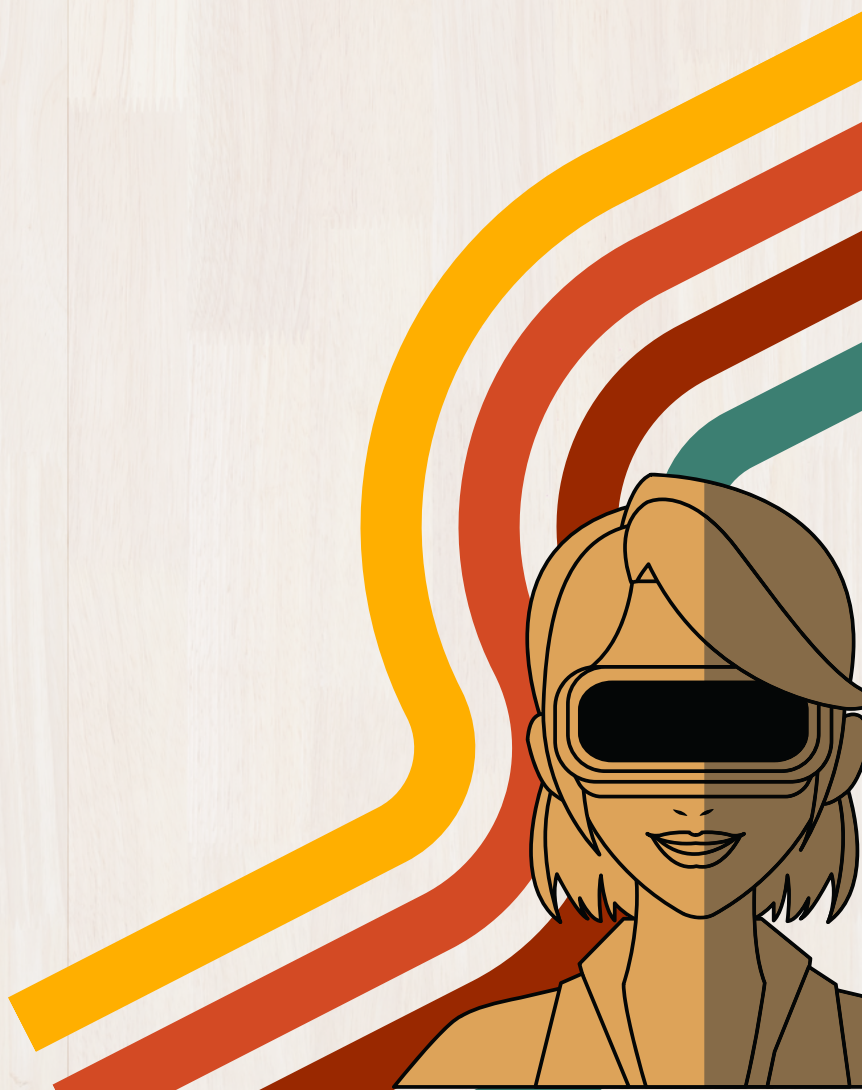

Virtual Reality

Pionieren in de DDR

Docentenhandleiding

Doelgroep: vakken Duits, Geschiedenis, Maatschappijleer

Pionieren in de DDR

Waarom dit lesmateriaal?.....	3
Inleiding voor de docent.....	4
Antwoorden	
1. Voorbereidende vragen.....	6
2. Tijdens het spelen/kijken.....	7
• Anne over school en zomerkamp in de DDR.....	7
• Jacqueline over 'Jungpionier' zijn in de DDR.....	8
• Gunnar over een zomerkamp in de Sovjet-Unie.....	9
• Jacqueline over rebelleren in de DDR.....	9
• Anne over hoe de Berlijnse Muur viel.....	10
3. Reflectieopdrachten.....	11
• Perspectief van de pioniersleider.....	11
• Opdracht: Beschrijf jouw eigen schooltijd.....	11
• Opdracht: Inlevingsopdracht met twee perspectieven.....	12
Begrippenlijst.....	14

Lesmateriaal Pionieren in de DDR

Ontwikkeld door: Afdeling Onderwijs & Uitwisseling

i.s.m. Merel van Selm-Olthof & Lara Hörnemann

Duitsland Instituut Amsterdam ©2025

www.duitslandinstituut.nl | E-Mail: onderwijs-dia@uva.nl

Waarom dit lesmateriaal?

Al jaren biedt het Duitsland Instituut Amsterdam (DIA) het programma 'Blik op de Muur' aan, waarbij gastsprekers langs scholen gaan om hun persoonlijke ervaringen in de DDR te delen. Het is een populair programma en brengt de Duitse geschiedenis dichterbij leerlingen - via verhalen over het dagelijkse leven en de Duitse deling. Om dit initiatief verder uit te breiden en toegankelijk te maken voor een breder publiek heeft het DIA (in samenwerking met het 4D Research Lab en Stichting Autres Directions) het project 'Pionieren in de DDR' in het leven geroepen. Hierbij kan een leerling zich, door middel van een Virtual Reality bril, een weg banen door een zomerkamp van de DDR en zo de geschiedenis op een unieke manier beleven.

Er zijn twee manieren om 'Pionieren in de DDR' te spelen: als Virtual Reality-ervaring of via een desktopversie.

In dit materiaal vindt u een optionele begeleidende opdrachten bij 'Pionieren in de DDR'. Naast deze docentenhandleiding vindt u op de website een document met de reguliere opdrachten (voor en tijdens het spelen) en een document met reflectieopdrachten.

Voorkennis

De opdrachten zijn specifiek ontworpen voor leerlingen vanaf 15 jaar die al beschikken over basiskennis van de Duitse geschiedenis en maatschappij. Daarnaast stelt het DIA het materiaal ook beschikbaar voor een breder publiek, waaronder leerlingen, studenten en docenten vanuit diverse opleidingen alsook andere geïnteresseerden.

Doelen van deze VR

Het doel van deze VR is leerlingen in een VR-experience te laten ervaren hoe het was om jong te zijn in de DDR. We richten ons op het leven in een systeem waarin je geacht werd mee te doen en je aan te passen aan het collectief. Het pionierskamp is de plaats waarin het verhaal zich afspeelt. Het verhaal begint onschuldig als een zomerkamp dat de leerlingen ook uit eigen ervaring kunnen herkennen. Gaandeweg blijkt dat er in het pionierskamp meer speelt dan op het eerste gezicht lijkt. De bezoeker krijgt te maken met de mechanismen van sociale controle, beloning & straf, en onvrijheid.

Inleiding voor de docent

Onderstaande opdrachten zijn in drie categorieën onderverdeeld:

1. Voorbereidende vragen
2. Vragen tijdens het spelen/kijken
3. Reflectieopdrachten

De voorbereidende vragen hebben als doel om leerlingen actief bij het onderwerp te betrekken. Ze helpen de docent om alle leerlingen van de benodigde kennis te voorzien, zodat zij goed voorbereid van start gaan met de VR-ervaring.

De vragen tijdens het spelen/kijken gaan over de verhalen van de 'Zeitzeugen'. Tijdens het spel zal de leerling drie 'Zeitzeugen' tegenkomen, die in totaal vijf verhalen vertellen. De opdrachten kunnen de leerling helpen de focus te bewaren en gericht te luisteren naar de verhalen van de 'Zeitzeugen'.

De drie 'Zeitzeugen':

1. **Anne Hoffmann** – is eerst enthousiast over de Freie Deutsche Jugend (FDJ) en het beloningssysteem. Aanvankelijk was ze ongerust toen de Muur viel.
2. **Gunnar Planitzer** – vertelt over een uitwisseling in de Sovjet-Unie en op welke wijze dit impact had op zijn blik op de DDR.
3. **Jaqueline Eckhardt-Gerritsen** – vertelt over haar dagboek en hoe ze dat nu terugleest.
4. **De pioniersleider** – is degene die de leerlingen rondleidt door het zomerkamp. Hij is juist overtuigd van de staatsideologie. Twee werelden botsen daardoor op elkaar.

De **reflectieopdrachten** zijn zo opgebouwd dat de docent de opdrachten makkelijk kan aanpassen aan de doelgroep. Denk hierbij aan leeftijd & niveau van de leerlingen en het vak waarvoor het spel wordt gebruikt.

- De **eerste opdracht** is gericht op het herkennen van de ideologische beïnvloeding. De leerling wordt gevraagd na te denken over het perspectief van de pioniersleider.
- De **tweede opdracht** dient om de leerling in te laten leven in wat het is om zelf een 'Zeitzeuge' te zijn: Hoe zou de leerling over twintig jaar terugkijken op zijn/haar/hen jeugd?
- In de **laatste opdracht** komen deze twee perspectieven vervolgens tezamen. Daarbij kan de docent zelf kiezen uit een aantal opdrachten (2a t/m 2e), afhankelijk van de doelgroep en welk vak gegeven wordt.

Aan het einde van het document is tevens een **begrippenlijst** toegevoegd om enkele termen te verduidelijken voor de leerlingen.

Antwoorden

1. Voorbereidende vragen

Ongeveer 20 min voor 3 opdrachten

1) Wat weet je al over Duitsland tijdens de Koude Oorlog? Schrijf zo veel mogelijk op.

- Individueel aanvullen
- Zie bijv. <https://schooltv.nl/programma/koude-oorlog-in-de-klas/afleveringen>

2) Hoe ervaar jij op dit moment jouw jeugd? Noem in je antwoord de volgende dingen:

- In welk land je geboren bent
- Op welke school je zit en wat je daar doet
- Wat je na schooltijd doet (sport, hobby's, etc.)
- Wat jouw stijl is (kleding, spullen, etc.)
 - Individueel aanvullen

3) Heb je het gevoel dat je tijdens jouw jeugd veel vrijheid hebt in je doen en laten? Waarom wel / niet?

- Individueel aanvullen

2. Tijdens het spelen/kijken

Anne vertelt over school en zomerkamp in de DDR

1) Noem drie dingen waar Anne trots op was tijdens haar jeugd.

- Ze werd ieder jaar herkozen als voorzitter van haar klas.
- Ze kreeg veel onderscheidingen (ze werd beloond voor aangepast gedrag en voor leiderschap).
- Door het oud papier en flessen in te zamelen, deed ze iets voor arme kinderen.

2) Welke normen en waarden waren belangrijk voor Anne?

- Vrede, leiderschap, uitblinken

3) Hoe zag zij tijdens haar jeugd de verhoudingen op de wereld? Wie waren goed en wie slecht, en waarom?

- Volgens het regime van de DDR stonden bondgenoten als Rusland en Cuba aan de goede kant van de geschiedenis. Zij zorgden ervoor dat er geen oorlog kwam, maar dat de vrede gehandhaafd werd, in tegenstelling tot de kapitalistische landen in West-Europa en de Verenigde Staten.
- De vijand was het Westen onder leiding van de Verenigde Staten.

4) Op welke manier lieten Anne en de andere kinderen hun waardering blijken voor het communisme?

- Ze gingen minimaal 1 keer per jaar naar Russische kazernes om soldaten te bedanken; dat deden ze met veel plezier, waarbij ze cadeautjes meebrachten en politieke liederen zongen. Anne vertelde ook dat ze in een pionierskoor had gezeten. In het weekend en 's avonds zongen ze in bejaardenhuizen en voor gehandicapten.

5) Wat is het 'Neptunfest' en welke herinnering heeft Anne hier aan?

- Het Neptunfest was een typische DDR-traditie. Een pioniersleider verkleedde zich als Neptunus, de god van de zee. Alle kinderen verkleedden zich als zeemonsters, waarbij je jezelf besmeurde met zand en klei; hoe viezer je was, hoe beter. En je moest vieze dingen drinken, zoals erwtensoep met siroop.

6) Hoe kijkt Anne terug op de verschillende pionierskampen? Noem twee positieve en twee minder positieve dingen.

- Positief: ze vond de disco superleuk; het Neptunfeest
- Negatief: op sommige pionierskampen werd ze echt een beetje gedrild. Dan werd ze om zes uur gewekt met de trompet, moest ze meteen gaan sporten, en dan pas ontbijten. Op dat pionierskamp moesten ze ook 's nachts in het bos kamperen en beurtelings op wacht staan met een zaklamp. Ze was pas 10 jaar en vond het hartstikke eng en koud!

Jacqueline vertelt over 'Jungpionier' zijn in de DDR

1) Wie was Wilhelm Pieck? Haal je informatie uit de game en zoek eventueel extra informatie op via internet.

- Hij was de eerste president van de staat DDR. Hij stichtte in 1952 in Berlijn een speciale plek voor pioniers. Daar zijn het hele jaar door pionierskampen met wel 1000 pioniers op bezoek. Het is een grote eer als je ernaartoe mag, want alleen de allerbesten worden toegelaten.

2) Wat vertelt Jacqueline over de dood van Yuri Andropov? Wie was hij en hoe werd er door kinderen in de DDR op zijn dood gereageerd?

- Jacquelines verhaal over de dood van Yuri Andropov laat goed zien dat het rouwproces omtrent de dood van een belangrijk figuur binnen de socialistische wereld een cruciale symbolische, rituele en ideologische functie had. Als bewijs van loyaliteit aan de socialistische ideologie werd er verwacht van de bevolking - inclusief de kinderen - dat ze participeerden in het proces. Zo vertelt Jacqueline dat na de dood van de voormalige premier van de Sovjetunie, de kinderen verplicht moesten rouwen. Ze weet nog goed hoe verbaasd ze hierover was - ze kende die man helemaal niet. Tegelijkertijd herinnert ze zich ook dat ze het heel erg vond. Het rouwproces en de betrokkenheid van kinderen als Jacqueline in dit ritueel reflecteerde de verschillende wijzen waarop de staat de ideologische conformiteit al op vroege leeftijd wilde opleggen.

3) Wat was de Stasi?

- De Stasi is de afkorting voor het ministerium für Staatssicherheit, de voormalige Oost-Duitse inlichtingendienst. Vanaf haar oprichting in 1950 tot aan de val van de Muur in 1989, behoorde de Stasi tot een van de grootste en beruchtste geheime diensten in Europa. Als inlichtingendienst van een socialistische dictatuur zag zij het als haar taak om te controleren of burgers leefden volgens de principes van de socialistische ideologie, vermeende vijanden van het regime op te sporen en buitenlandse invloeden - met name uit het Westen - te weren. In de praktijk maakte de Stasi zich schuldig aan grove mensenrechtenrechtenschendingen. Ze schuwde geen enkel middel om de bevolking tot gehoorzaamheid te dwingen, waaronder massasurveillance, intimidatie, psychologische en fysieke marteling en het inzetten van inofficiële medewerkers om medeburgers te bespioneren. De Stasi is uitgegroeid tot een symbool van de terreur en repressie van het Oost-Duitse regime en van het communistische systeem in bredere zin.

4) Jacqueline beschrijft in haar dagboek een bezoek van soldaat Jörg.

- Noem twee taken die Jörg had;
 - Hij moest de vijand volgen en zoveel mogelijk informatie verzamelen.
- Hoe keek hij tegen vluchtelingen aan?
 - Hij verachtte mensen die uit hun land vluchtten.
- Hoe zag hij regeringsleiders buiten de DDR?
 - Volgens hem waren ze leugenaars.

5) Welke gevoelens had Jacqueline als kind bij de zomerkampen? En hoe kijkt ze er achteraf, nu ze volwassen is, op terug?

- Ze heeft daar goede vrienden gemaakt; met een meisje dat ze toen heeft leren kennen, heeft ze nog steeds contact. Toch heeft ze gemengde gevoelens overgehouden. Aan de ene kant voelde ze zich gevlend dat ze was uitgekozen, aan de andere kant kwam het allemaal wat kunstmatig op haar over.
- Terugkijkend beschouwt ze het voornamelijk als een periode waarin ze als twaalfjarig meisje vooral probeerde plezier te maken, terwijl ze tegelijkertijd haar best deed om niet al te veel op te vallen.

Gunnar vertelt over een zomerkamp in de Sovjet-Unie

1) Gunnar vertelt over een uitwisseling naar Lipetsk. Hoe keek hij in de eerste instantie tegen deze uitwisseling aan?

- Dat was heel bijzonder, veel mensen waren jaloers want iedereen wilde wel naar Rusland, maar het was niet gemakkelijk om daar heen te gaan.

2) Hoe veranderde het wereldbeeld van Gunnar gedurende de reis? Leg je antwoord uit aan de hand van twee voorbeelden die hij noemt.

- Hij was stiekem blij dat hij niet in de Sovjet-Unie woonde (de kinderen uit de Sovjet-Unie durfden minder te zeggen en droegen minder mooie kleding).
- Hij was helemaal in shock vanwege de bedelaars die hij tegenkwam. Deze ervaring kwam niet overeen met wat hij geleerd had op school, namelijk dat in het communisme iedereen gelijk was en armoede niet bestond.

3) Op welke manier werd Gunnar beperkt in zijn vrijheden?

- Hij mocht niet met de Russische kinderen eten
- Ze mochten ook niet in één team volleyballen
- Hij mocht niet bij de kerk met de bedelaars blijven staan
- Hij mocht niet over zijn ervaringen en gevoelens vertellen

Jacqueline vertelt over rebelleren in de DDR

1) Jacqueline vertelt over haar vader, die in de gevangenis gezeten heeft.

- **Om welke reden moest haar vader de gevangenis in?**
 - Haar vader had ooit in de gevangenis gezeten omdat hij politieke ideeën had die haaks stonden op de partijlijn en de socialistische ideologie van het communistische regime.
- **In hoeverre is dat in onze huidige maatschappij een reden om iemand op te sluiten?**
 - In een democratische rechtsstaat zoals de onze gelden fundamentele vrijheden, waaronder vrijheid van meningsuiting, gelijkheid voor de wet, en persvrijheid. Deze rechten worden gewaarborgd door de Grondwet, waardoor burgers de vrijheid hebben om kritiek te uiten op het politieke beleid van de regering - zonder te hoeven vrezen voor arrestatie of vervolging.

2) Leg in je eigen woorden uit welke invloed lezen heeft gehad op het leven van Jacqueline.

- Door het lezen van tijdschriften wilde ze weten wat er achter de grote muur was. Ze wist dan dat ze later ook in het buitenland wil leven en werken.

3) Op een gegeven moment krijgt Jacqueline een pakketje met kleding afkomstig uit België. Een van de kledingstukken kan ze nog goed herinneren. Welk kledingstuk is dit en waar staat het symbool voor?

- Ze kreeg een wit t-shirt met Mickey Mouse op de voor- en achterkant. In de DDR stond Mickey Mouse symbool voor het Amerika, de vijand van de DDR.

4) Met welke gedachten (over haar identiteit) en gevoelens (over haar dagboek) sluit Jacqueline haar verhaal af? Heb jij wel eens vergelijkbare gedachten gehad? Licht toe.

- Ze wilde een beetje provoceren met een Mickey Mouse t-shirt. Ze was in de war over haar identiteit: wie was ze eigenlijk? Bij wie wilde ze horen? Wilde ze in de DDR blijven of vluchten?
- Individueel aanvullen

Anne vertelt over hoe de Berlijnse Muur viel

1) Wat is de eerste reactie van Anne als op 9 november 1989 de Berlijnse Muur valt?

- Zij was bang en moest huilen, want haar oma was ook angstig. Zij dacht dat het Westen een bedreiging was en nu de oorlog zou uitbreken.

2) Begrijp je haar reactie? Benoem in je antwoord ook de zaken die je bij de eerste video van Anne opgevallen zijn.

- Individueel aanvullen;
- Bijv.: zij dacht dat de DDR aan de goede kant van de geschiedenis stond en voor vrede staat; daartegenover stonden de Westerse landen, die volgens de DDR erop uit was om het socialisme omver te werpen.

3) Wat denk je dat Anne wil zeggen met haar anekdote over bananen?

- Anne bedoelde hiermee dat ze een grote waarde is gaan hechten aan materiële bezittingen. In de DDR kwamen tekorten regelmatig voor, vooral in de laatste jaren van het communistische regime. In dat fragiele systeem waren bananen een zeldzaam luxegoed, slechts beperkt verkrijgbaar. Tegenwoordig zijn bananen heel vanzelfsprekend en in overvloed aanwezig. Juist daardoor mist ze het bijzondere gevoel dat vroeger gepaard ging met het nuttigen van zulke schaarse producten.

4) Volgens Anne konden sommige dingen die de DDR deed echt niet door de beugel. Welke punten noemt ze?

- Anne zegt dat ze werd gebrainwasht en dat ze werden opgesloten achter de grens. Er was geen vrijheid van meningsuiting en ze mocht niet vrij reizen.

3. Reflectieopdrachten

Perspectief van de pioniersleider

1) Wat vond jij van de pioniersleider? Maakte hij op jou een vriendelijke indruk, of juist een onvriendelijke, of een combinatie van meerdere eigenschappen? Geef ook voorbeelden waarom je dit zo ervaren hebt.

- Bijv.: In het begin enthousiast en vriendelijk (heet jou welkom, benadrukt nog een keer dat het een eer is om in het zomerkamp te mogen zijn); in het verloop minder vriendelijk: bijv. ontevreden als je geen medailles hebt verzameld.

2) Welke invloed / welk effect had de stem van de pioniersleider op jou?

- Bijv.: In het begin maakte de stem mij enthousiast om deel te nemen aan het zomerkamp; In de loop van het spel - mede door de verhalen van de ooggetuigen - voelde ik mij steeds minder op mij gemak.

3) Hoeveel medailles heb jij ontvangen? En wat was de reactie van de pioniersleider daarop?

- Individueel aanvullen.
- Bijv.: De pioniersleider was trots als ik mijn taken gehoorzaam uitvoer vs. hij was streng en gedroeg zich autoritair wanneer ik het vuilnis liet liggen of als ik koos voor de Rolling Stones in plaats van DDR-muziek.
- Bij twee medailles: Grotendeels trots, maar spoorde mij ook aan om in de toekomst beter te gedragen.
- Bij één medaille: Niet genoeg; je moet beter je best doen en een voorbeeld nemen aan de anderen.
- Bij nul medailles: Beschrijft mij als lui; mijn ouders worden zullen teleurgesteld zijn.

4) Wat deed zijn reactie met jou? En hoe denk je dat dit in het echt op een kind over zou komen?

- Individueel aanvullen.
- Bijv.: Bij een positieve beoordeling zou een kind een trots gevoel kunnen hebben en het idee krijgen dat hij of zij bij de groep hoort.
- Bijv.: Wanneer de pioniersleider een kind bestraffend toespreekt dan zou hij of zij zou zich uitgesloten kunnen voelen.

Bijv.: Ik kreeg het idee dat ik weinig invloed kon hebben door het autoritaire en dwingende karakter van de pioniersleider.

Opdracht: Beschrijf jouw eigen schooltijd

Stel je voor: Over 20 jaar ontvang jij een brief van een familielid of vriend, waarin hij of zij de schooltijd van 20 jaar geleden beschrijft. Aan het eind van de brief vraagt hij/zij jou naar jouw schooltijd. Hoe zou jij over 20 jaar terugkijken op jouw schooltijd? Dat ga je beschrijven in een brief aan jouw familielid of vriend. Schrijf een brief van 250 woorden waarin onder andere de volgende punten verwerkt worden.

- Eigen antwoord

Inlevingsopdracht vanuit twee perspectieven

Opdracht 1 (ca. 20 min.):

Rol 1: De pioniersleider

1) Hoe zou je de rol van de pionierskampen omschrijven binnen de opvoeding van de socialistische jeugd?

- Bijv.: De kampen zijn het hoogtepunt van veel kinderen geweest; ze waren een middel om kinderen de socialistische waarden op spelenderwijs dichterbij te brengen, o.a. door samen liederen te zingen of medailles te schenken aan kinderen voor hun goed gedrag.

2) Welke idealen en waarden probeerde je aan de kinderen over te brengen?

- Individueel aanvullen
- Bijv.: De waarden van het collectief uit te dragen, gehoorzaamheid te belonen (medailles uitreiken) en het niet opvolgen van bevelen te bestraffen (medailles terugnemen); bepaalde voorschriften die in lijn zijn met het socialistisch, anti-liberaal systeem te handhaven (men mag geen kleren uit de VS dragen; geen kritische mening hebben en die delen met anderen - denk aan Gunnars reis naar Rusland, waar hij in aanraking kwam met een minder positieve kant van het staatssocialisme etc.)

3) Hoe zag je de rol van discipline en groepsvorming binnen het pionierskamp?

- Bijv.: Discipline en groepsvorming zorgden voor een sterk gemeenschapsgevoel, onder meer door gezamenlijke activiteiten te doen - denk hierbij aan kamperen, sporten en liederen zingen.

4) In hoeverre vond je dat de activiteiten in het pionierskamp bijdroegen aan de opbouw van een socialistische samenleving?

- Door verschillende activiteiten (zoals samen op wacht staan) werd bijgedragen aan een gevoel van goed vs. fout. De mensen in de DDR stonden aan de goede kant en verdedigden zich tegen externe vijanden, zoals de VS, die een bedreiging vormden voor de vrede.

5) Hoe keek je destijds naar de relatie tussen ideologie en vrije tijd voor de jeugd?

- Individueel aanvullen

Bijv.: de vrije tijd van de jeugd werd gebruikt om hen de ideologie dichterbij te brengen.

Rol 2: De Zeitzeuge

1) Hoe heb je de tijd in het pionierskamp ervaren?

- Bijv.: Zowel goede als niet zo goede momenten (beloning voor goed gedrag; straf voor ongewenst gedrag; vergelijking met anderen); mooie activiteiten zoals het Neptunfest; minder leuke activiteiten zoals vroeg opstaan en het kamp vraagt het uiterste van de fysieke en mentale gesteldheid.

2) Welke herinneringen heb je aan de activiteiten en het dagelijks leven in het zomerkamp?

- Bijv.: Zowel mooie als minder leuke herinneringen (vrienden ontmoeten, samen tijd doorbrengen, spelen, zwemmen vs. altijd de regels moeten volgen etc.).

3) Welke rol speelde ideologische indoctrinatie volgens jou in het zomerkamp?

- Bijv.: Een bijzonder grote rol; ieder moment werd gebruikt om ook de ideologische waarden dichterbij te brengen, zoals liederen zingen etc.

4) Hoe ervaar je nu, met de kennis van achteraf, de invloed van het pionierskamp op jouw leven?

- Bijv.: Waarden die wij als vanzelfsprekend beschouwen in het Westen ben ik meer gaan waarderen, waaronder de vrijheid van meningsuiting, vrijheid van organisatie en demonstratierecht.

5) Vond je dat er ruimte was voor persoonlijke ontwikkeling of afwijkende meningen binnen het zomerkamp?

- Bijv.: Er was niet veel ruimte voor persoonlijke ontwikkeling. Integendeel, je mocht alleen bepaalde kleding dragen en je moest altijd de bevelen opvolgen van bovenaf. Wanneer je kritiek hebt op de gang van zaken, word je meteen bestraft.

Opdracht 2a-e:

Individueel aanvullen

Begrippenlijst

- **BRD:** De Bondsrepubliek Duitsland, ook wel West-Duitsland genoemd. Tussen 1945 en 1990 hoorde dit land bij het kapitalistische Westblok, dat werd geleid door de Verenigde Staten. In tegenstelling tot Oost-Duitsland was de Bondsrepubliek een democratie met vrije verkiezingen en meerdere politieke partijen. Na het instorten van de DDR in 1990 werden West- en Oost-Duitsland herenigd.
- **DDR:** De Duitse Democratische Republiek, ook wel Oost-Duitsland genoemd. Tussen 1945 en 1990 werd dit land geregeerd door een communistische partij. In feite was het een dictatuur zonder vrije verkiezingen. De DDR hoorde bij het Oostblok, onder leiding van de Sovjet Unie. Na de val van de Muur in 1989 en de eerste vrije verkiezingen in de DDR in 1990 werd Oost-Duitsland herenigd met West-Duitsland.
- **Ideologie:** Het geheel van ideeën dat ten grondslag ligt aan een politiek of filosofisch stelsel.
- **Kapitalisme:** Een economisch systeem waarbij mensen zelf fabrieken, machines, grond en gebouwen bezitten – niet de staat. Het idee is dat een land welvarend wordt als mensen de vrijheid hebben om bedrijven te starten en winst te maken. In de 19^e eeuw zorgde dit systeem voor enorme economische groei, maar ook voor grote verschillen tussen rijk en arm. Als reactie daarop ontstonden politieke stromingen, zoals het socialisme en communisme, die streefden naar een gelijkere verdeling van middelen. West-Duitsland had een sociale markteconomie, waarin grond en bedrijven meestal in handen waren van particulieren, maar waar de overheid kon ingrijpen in de economie als dat nodig was.
- **Communisme:** Communisme is een politieke stroming uit de 19^e eeuw die streeft naar een samenleving waarin iedereen gelijk is. De grondleggers, Karl Marx en Friedrich Engels, ontwikkelden deze politieke ideologie in het licht van groeiende ongelijkheid en uitbuiting van de arme bevolking – waaronder arbeiders en boeren – door de burgerij. Volgens Marx en Engels kan een rechtvaardige samenleving alleen tot stand komen wanneer privébezit wordt afgeschaft en alles in handen van de gemeenschap komt. In de loop van de tijd kende het communisme verschillende opvolgers. Landen zoals de DDR maakten van het communisme een politiek systeem naar het model van de Sovjet-Unie. Daarbij had één partij alle macht (eenpartijstaat) in plaats van een democratisch gekozen parlement en werd geprobeerd een gelijkwaardige samenleving te creëren door eigendom in de handen van de staat te krijgen – vaak met geweld, onderdrukking en terreur als gevolg.

- **Socialisme:** Een verzamelnaam voor politieke stromingen die streefden naar een gelijkere verdeling van middelen – met name ten aanzien van geld, macht en bezit. Binnen de communistische leer van Karl Marx en Friedrich Engels refereerde socialisme naar de fase tussen het kapitalisme en het communisme. Hierbij is privébezit weliswaar afgeschaft, maar is de ideale communistische maatschappij – zonder klassenverschillen – nog niet bereikt. Volgens de officiële ideologie van de DDR bevond Oost-Duitsland zich in die tussenfase op weg naar een klasseloze samenleving.
- **Propaganda:** Een vorm van communicatie met als doel om aanhangers te winnen voor bepaalde (politieke) ideeën.
- **Indoctrinatie:** Herhaaldelijke en systematische beïnvloeding met als doel dat de eigen ideeën kritiekloos worden aangenomen. Het is een vorm van manipulatie, waarbij de ontvangers slechts een kant van het verhaal gepresenteerd krijgen.
- **Stasi:** De Stasi is de afkorting voor het ministerium für Staatssicherheit, de voormalige Oost-Duitse inlichtingendienst. Vanaf haar oprichting in 1950 tot aan de val van de Muur in 1989, behoorde de Stasi tot een van de grootste en beruchtste geheime diensten in Europa. Als inlichtingendienst van een socialistische dictatuur zag zij het als haar taak om te controleren of burgers leefden volgens de principes van de socialistische ideologie, vermeende vijanden van het regime op te sporen en buitenlandse invloeden - met name uit het Westen - te weren. In de praktijk maakte de Stasi zich schuldig aan grove mensenrechtenrechtenschendingen. Ze schuwde geen enkel middel om de bevolking tot gehoorzaamheid te dwingen, waaronder massasurveillance, intimidatie, psychologische en fysieke marteling en het inzetten van inofficiële medewerkers om medeburgers te bespioneren. De Stasi is uitgegroeid tot een symbool van de terreur en repressie van het Oost-Duitse regime en van het communistische systeem in bredere zin.

Meer weten? Een tijdlijn over de recente Duitse geschiedenis is te raadplegen via onderstaande link of de volgende QR-code:
<https://duitslandinstituut.nl/ce-geschiedenis-1918-1991>

